

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת נשא תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתס"א

דרשת פרקי אבות

במשנה (אבות א-ב) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ע"כ. ויש להבין הלשון העולם 'עומד', ויותר יוצדק לומר העולם 'קיים' וכמו שנאמר להלן (משנה יח) על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. וכנראה מהרע"ב ורבינו יונה דהתם קאי על קיום העולם לאחר שנברא, שלא יחרב במעשה ידי אדם. וכאן קאי על תחלת בריאתו, שעבור שלשה דברים אלו הושתת העולם ובעבורם נברא. - ונבאר גם כן המשנה להלן (א-ג) הוא היה אומר נגיד שמא אבד שמיא, הכוונה שיש בזה.

במשנה (אבות א-ב) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ע"כ. ויש להבין הלשון העולם 'עומד', ויותר יוצדק לומר העולם 'קיים' וכמו שנאמר להלן (משנה יח) על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. וכנראה מהרע"ב ורבינו יונה דהתם קאי על קיום העולם לאחר שנברא, שלא יחרב במעשה ידי אדם. וכאן קאי על תחלת בריאתו, שעבור שלשה דברים אלו הושתת העולם ובעבורם נברא. - ונבאר גם כן המשנה להלן (א-ג) הוא היה אומר נגיד שמא אבד שמיא, הכוונה שיש בזה.

באמת מצינו בנ"ך שלשה פרשיות של עקרות שנפקדו, כאן באשת מנוח, שנית באלקנה עם חנה (שמואל א-א), שלישית בשונמית שנתברכה מאלישע (מלכים ב-ד), ולכאורה מה שנפקדה חנה, מבואר שם בקרא דהיתה בזכות ריבוי תפלה, וכמו שנאמר (שם א-ג) והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה וגו', והיה כי הרבתה להתפלל וגו'. ומה שנפקדה השונמית, מבואר שם בקרא בזכות גודל החסד שעשתה עם אלישע, נעשה נא עליית קיר קטנה, ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה וגו' (ד-ג), ותיכף לתלמיד חכם ברכה (ברכות מב.), והרחים רבנן הויין ליה בנין רבנן (שבת כג:). אבל באשת מנוח לא מצינו בקרא שהרבתה בתפלה, או שעשתה חסד מופלא, ומהיכן זכתה בלי יגיעה שבא אצלה מלאך ה' פתאום ובישרה שתלד בן, ולא עוד אלא שהבן הזה יהיה גבור עצום ויחל להושיע את ישראל.

ונראה בהקדם מה שקרינו בהפטורת היום (שופטים יג-א), ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח, ואשתו עקרה ולא ילדה. וירא מלאך ה' אל האשה ויאמר אליה, הנה נא את עקרה ולא ילדת, והרית וילדת בן וגו', והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים וגו', ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון, ויגדל הנער ויברכהו ה', ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן ע"כ. ויש להבין כפל הלשון, ואשתו עקרה 'ולא ילדה' וגו', הנה נא את עקרה 'ולא ילדת', דבודאי שאם היא עקרה לא ילדה, דאם ילדה אין היא עקרה. (ועיין בתורת משה בפרשתנו כח:). גם מה שאמר לה המלאך הנה 'נא' את עקרה, דלכאורה תיבת 'נא' נראה כמיותר. וגם למה אמר 'מלאך הוי"ה', ולא אמר סתמא וירא מלאך אל האשה.

ונראה דאיתא בגמרא (ברכות ה:) על הכתוב (תהלים יב-ט) כרום זלות לבני אדם, אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזלין בהן, וברש"י דקאי על תפלה ע"ש. ופירש מרן הבעל שם טוב זי"ע דלפעמים רואין

והנה בהכתובים לא נאמר מה היתה שמה של אשת מנוח, אך בגמרא (בבא בתרא צא.) איתא, אמיה דשמשון צללפונית ע"כ. וראיתי בשם הבעל פני מנחם מגור זצ"ל, דהשם 'שמשון' עולה גם כן בגמטריא כמו

רבקה שהיא אשתו עמו, אלא גם לנוכח אשתו, האשה שתהא לו בגלגולו אחריו, שהוא עדיין רק לנוכח ממנו, גם כן יועיל התפלה כעת על אותה הזמן.

והנה בסידורו של שבת (ח"ב דרוש ד' פרק א אות טו) כתב בשם האר"י ז"ל, דמנוח היה גלגול יצחק אבינו, שהוא מבחינת דין, ועל כן נאמר על מנוח ממשפחת 'הדני', ששורשו היה מבחינות הדינים ע"ש. ויצחק אבינו בגלגולו השנית נשא את האשה ששמה 'הצללפונית', והוא עולה בגמטריא כמספר אש"ת. וכאשר העתיר יצחק והרבה והפציר בתפלה, לא הוצרכה כל כך תפלות להפקד כעת, אלא 'ויעתר' יצחק היתה לנוכח 'אשתו', עבור הצללפונית שזהו אשתו. ולכן ויעתר לו ה', לו ולא לה, כי לפקידת רבקה לעצמה היה די גם תפלה אחת של רבקה, והתפלות המיותרות של יצחק שבאו אחריו היה נוגע רק לו, שבגלגולו הבא תהא אשתו גם כן עקרה, ונפקדו בתפלה זו לאחר זמן.

אך אכתי יש להבין למה הוצרך יצחק להכין הישועה בתפלתו כעת, הלא די לצרה בשעתה, להתפלל אז בימי מנוח. אך מנוח היה משבט דן שפלטן הענן מפני פסל מיכה שהיה ביניהם (ילקוט סו"פ תצא, ובתרגום יונתן שמות יז-ח), ואם כן היה מנוח אז צדיק בן רשע, ואינו דומה תפלת צדיק בן צדיק, היינו יצחק בגלגולו זה, לתפלת צדיק בן רשע, היינו מנוח, על כן ויעתר לו ה', פעל כעת בתפלתו על דורות אחר זה, שתפקד אשת מנוח בזרע.

ולכן באשת מנוח לא הזכיר הכתוב שהרבתה להתפלל, ועבור זה באה ישועתה, כי תפלתו של יצחק שהרבה להתפלל מאז ומקדם, עמדה לה שתפקד בדבר ישועה ורחמים, כי יצחק כבר התפלל לנוכח אשתו גם על גלגוליו הבאים אחר זה. וזהו שאמר הכתוב, וירא מלאך ה' אל האשה ויאמר אליה, 'הנה נא', אין נא אלא לשון בקשה ותפלה (ברכות ט), הנה עתה בא העת והעונה שתתקבל ותתקיים ה'נא', שביקש בעלך זה יצחק על בניו, 'את עקרה ולא ילדת', דוגמת רבקה אמנו, ואז התפלל יצחק לנוכח אשתו, על כן 'והרית וילדת בן'.

*

וכעת נבוא לבאר כפל הלשון, הנה נא 'את עקרה ולא ילדת', והוא על פי מה שמצינו בחנה שהיתה עקרה ואמר הכתוב (שמואל א א-י) והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה, ותדר נדר ותאמר, ה' צבאו' אם ראה תראה בעני אמתך, ולא תשכח את אמתך, ונתת לאמתך זרע אנשים, ונתתו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על

שמתפללין ואין נענין, אם כי הקב"ה הוא שומע תפלת כל פה, והוא מטעם שלפעמים מצניעין התפלה ההוא ברומו של עולם על העתיד, ולאחר זמן כאשר הוא בעת צרה הוא נושע בזכות התפלה שהתפלל מקדם. ולפעמים מצניעין התפלה ההוא לדורותיו אחריו, לבנים ובני בנים, שה' עומד ומושיע להם בזכות תפלת אבותיהם. ולכן נאמר על התפלה, שעומדים ברומו של עולם, היינו שעומדים מוכנים שם למעלה לעזור לאחר זמן, ובני אדם שאין מבינים זאת, ורואים שאין נענים תיכף על תפלתם, הם מזלזלין בכח התפלה עכדה"ק (עיי' בתולדות יעקב יוסף פ' שלח).

והנה הגה"ק משאמלויה זצ"ל פירש בזה הכתוב, כלו תפלות דוד בן ישי (תהלים עב-ב). דלכאורה הרי רובו של ספר תהלים עדיין לפניו, ואיך אמר שכלו תפלותיו. אך דוד המלך הרבה כל כך להתפלל על עצמו ועל כבוד שמים, ונראה לפי ראות העין שתפלותיו לא עשו רושם למעלה ולא נתקבלו, על זה אמר כלו תפלות דוד בן ישי, מלשון אדוני משה כלאם (במדבר יא-כח), והיינו שנסגרו תפלותיו לעת מצוא, שהדורות אחריו הם נושעים בזכות תפלותיו ודפח"ח. (ועיי' בדרשות לחם שלמה דרוש קכג).

ונראה דמכל שכן שמועיל תפלת האדם בגלגול זה, על המצבים והמאורעות שיעמוד הוא עצמו בגלגול שני, שהתפלות שלא נענו בגלגולו הראשון יועילו לו לעתיד בגלגול השנית, שבכח תפלתו שעבר יושיע לו ה' בגלגולו שלאחריו.

ובזה נראה לבאר מה שנאמר ביצחק, ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה הוא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו (בראשית כה-כא). וברש"י ויעתר הרבה והפציר בתפלה. ויעתר לו ה', לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה (יבמות סד). ע"כ. ומדקדים דהוי ליה למימר שאין דומה לתפילת 'צדיקת בת רשע', דהא קאי על רבקה. וגם יש להבין למה הניחו ה' להרבות ולהפציר כל כך, הלא אפילו 'רצון' יראיו יעשה, ומכל שכן ואת שועתם ישמע ויושיעם (תהלים קמה-ט), ולמה לא נענה תיכף בתפלתו הראשונה, עד שהוצרך להרבות בתפלה.

אך באמת שכדי שרבקה תפקד בזרע לא היה צריך לכל כך תפלות, ובתפלה הראשונה היה נענה, אבל ה' המתין בפקידתו עד שהרבה להתפלל, כדי שהתפלות הנוספות יועילו לו ולדורותיו אחריו שיפקדו בזרע חייה וקיימא. וגם יצחק עצמו בגלגולים הבאים אחריו יהיה נושע בזכות ריבוי התפלות שהתפלל כעת. וזהו ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו, ריבוי התפלות הוצרכה לא עבור

ולכן חנה שהיתה מרת נפש, וזה מנעה השלום בית עם בעלה, שלא היה יכולה לשמחה, על כן כדי להטיל שלום בבית אמרה אם ראה תראה, שאם לא תשמע תפלתה תלך ואסתתר, וימחה השם כדי להטיל שלום בביתה, שגדול השלום שדוחה איסור מחיקת השם.

וכמו כן היתה באשת מנוח, שלא היה שלום ביניהם, כדאיתא במדרש בפרשתנו (י-ה), מלמד שהיה מחלוקת בין מנוח לאשתו, הוא אומר לה את עקרה ולכך אינך יולדת, והיא אומרת לו את עקר ולכך לא ילדתי. וירא מלאך ה' אל האשה והודיעה שהיא עקרה והיא מונעת ההריון ולא בעלה, לכך דבר עמה ע"כ. ואם כן מן הדין אין לה לחוש לעשות כמו שאמרה חנה, אם ראה תראה, שתלך ותסתתר ונקתה ונזרעה זרע. אך היא בגודל צדקתה לא עשתה כן, היא לא היתה מוכנת למחוק שם שנכתב בקדושה עבור טובת עצמה, ולא עשתה פעולה זו להסתתר כדי להוליד, על כן לא קיפח ה' את שכרה, ונתן לה בן.

וזהו שאמר הכתוב, ואשתו עקרה ולא ילדה, שלא עשתה פעולות להסתתר כדי שעל ידה תלך, שתעשה דוגמת שאמרה חנה. על כן אמר לה המלאך, הנה נא את עקרה יולדת, עבור שלא עשית שום פעולות לזה, כי היית חס על כבוד שם ה', על כן והרית ויולדת בן.

והנה העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד (אבות ד-יא), ופירש הרע"ב שנברא מלאך מליץ טוב מהמצוה שמלמד עליו סניגור. וכיון שהיא היתה זהירה שלא להסתתר כדי שלא ימחה השם הוי"ה שיש בפרשת סוטה, על כן וירא מלאך ה' הוי"ה אל האשה, אותה המלאך שנברא ממצות לא תעשון כן להוי"ה אלקיכם (דברים יב-ד). - וכיון שבמגילת סוטה כתובה השם הוי"ה ב' פעמים, יתן הוי"ה אותך לאלה וגו', בתת הוי"ה את ירכך נופלת וגו' (במדבר ה-כא), ושני פעמים הוי"ה עולה כמספר ב"ן, על כן אמר לה המלאך והרית וילדת ב'ן.

*

וכתיב להלך, ותלך האשה בן ותקרא את שמו שמשון, ויגדל הנער ויברכהו ה', ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן (יג-כד). ואיתא בגמרא (סוטה י). אמר רבי יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא [משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש], שנאמר (תהלים פד-יב) כי שמש ומגן ה' אלקים וגו' [שמש לשון חומה כמו ושמתי כדכד שמשותיך (ישעיה נד-יב)]. ופריך אלא מעתה לא ימחה, אלא מעין שמו [שאין שם ממש אלא מגן ומציל], מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל ע"כ.

ראשו. ודרשו חז"ל (ברכות לא): חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה'. אמר רבי אלעזר אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, אם ראה מוטב, ואם לאו תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר (במדבר ה-כא) ונקתה ונזרעה זרע. הניחא למאן דאמר אם היתה עקרה נפקדת שפיר, אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, נקבות יולדת זכרים, שחורים יולדת לבנים, קצרים יולדת ארוכים, מאי איכא למימר, דתניא ונקתה ונזרעה זרע, מלמד שאם היתה עקרה נפקדת דברי רבי ישמעאל. אמר ליה רבי עקיבא אם כן ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו, וזו שלא קלקלה נפקדת, אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, קצרים יולדת ארוכים, שחורים יולדת לבנים, אחד יולדת שנים, מאי אם ראה תראה, דברה תורה כלשון בני אדם ע"כ. ובתוס' (סוטה כו.) הקשו, תימא ורבי ישמעאל לימא ליה לנפשיה, יסתרו כל יולדות בצער ויולדו בריוח, וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה ע"כ. ובמהרש"א (ברכות שם) תירצו, דמשום דיולדות בצער לא תעשה עצמה נחשדת על ידי סתירה לקנא לה בעלה, אבל בעקרה משום בנים שיהיו לה, תעשה כל מה שתוכל לעשות, גם שתדע שיקנא לה בעלה ע"כ. ואכתי צריך ביאור כיון דבסופה תוכיח שכשרה היתה על ידי שתשתה המים, ותודיע שוב לבעלה ולאחרים שעשתה כן כדי שתוכל לילד בריוח.

ויש לומר עוד, דלכאורה איך נחוש שילכו העקרות ויסתתרו, הלא הם גורמין איסור מחיקת השם, ואיתא בספרי (פי' נשא) והאשה ההוא תשא את עונה (במדבר ה-לא), שמעון בן עזאי אומר בטהורה הכתוב מדבר, הואיל והביאה עצמה לידי דברים הללו, אף היא לא תצא מידי פורענות, לכך נאמר והאשה ההיא תשא את עונה ע"ש. ואם כן למה נחוש לאיסורא שהעקרות יגרמו איסור מחיקת השם. אך יש לומר דאיתא במדרש בפרשתנו (יא-טו) גדול השלום שהקב"ה שינה בדבר מפני השלום שנאמר (בראשית יח-ג) האף אמנם אלד ואני זקנתי. גדול השלום שהשם שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו ע"כ. (וכן הוא בגמרא חולין קמא.). ואם כן במקום שאין שלום בין איש לאשתו עבור מניעת הבנים, תלך ותסתתר, כי גדול השלום שאומר ה' שימחה שמו להטיל שלום בין איש לאשתו, ושפיר ילכו העקרות להסתתר. אבל ביש לה בנים אלא שיוולדת בצער, אין לחוש שתלך ותסתתר כדי להוליד בריוח, כי לא תעבור איסור למחות שמו עבור נוחיותה.

ויש לומר דכיון שראתה שבנה נולד לה עבור הזהירות בכבוד ה' שלא למחותה, על כן קראה אותו שמשון על שמו של הקב"ה. ופריך אלא מעתה לא ימחה, שהרי היא מחיקת השם, ומשני שקראה אותו מעין שמו.

[נתעוררתי] ממה דאיתא בגמרא (נדרים ה:): מאי דכתיב (מלאכי ג-ב) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו', אלו בני אדם שהם יראין להזכיר את שמי לבטלה ע"ש. ונרמזו בזה אשת מנוח שהיתה ירא ממחיקת שמו יתברך, ועל כן זכתה לאותה ברכה, וזרחה לכם יראי שמי 'שמש' וגו', שנולדה לה שמשון שנקרא על שמו של הקב"ה שמש ומגן ע"כ. ויש להוסיף דזהו שנאמר (תהלים קיב-א) אשרי איש ירא את ה', היינו שירא על שם שמים שלא יופגע כבודו, ושכרו הוא 'גבור בארץ יהיה זרעו', כמו אשת מנוח שילדה את שמשון הגבור].

והנה איסור מחיקת השם הוא ממה שאמר הכתוב (דברים יב-ב) אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים וגו', ואבדתם את שם מן המקום ההוא, לא תעשון כן לה' אלקיכם. וזהו אזהרה למוחק את השם (מכות כב.). ומצוה זו היא מצוה תל"ח שבתרי"ג מצוות לפי חשבון מנין המצוות של הרמב"ם, ועל כן אמר עליו הכתוב 'ותחלי' רוח הוי"ה לפעמו, כיון ששורש לידתו היתה מאזהרת קיום מצוה תל"ח לא תעשון כן לה' אלקיכם, על כן זכה ותח"ל רוח הוי"ה לפעמו במחנה דן.

והנה להתנהג כאשת מנוח, להפקיר את עצמה להיות עקרה כל ימי חייה, ובלבד שלא ימחה שם שמים, אף כאשר מותרת מצד הדין, כי גדול השלום שהתיר ה' למחות את שמו עליה, לזה צריכין גבורה יתירה, להיות גבור הכובש את יצרו (אבות ד-א), ועל כן מדדו לה כמדדתה, וזכתה לבן שהיה גבור עצום, וכמאמרם (ירושלמי תענית ב-ו) שני גבורים עמדו בעולם, שמשון מישראל וגלית מאומות העולם ע"ש.

*

ועל כל פנים מהשלש עקרות הללו שנפקדו, אנו רואים גודל כח התפלה והצדקה, שיכולין להפך בהם סדרי הטבע, שגם עקרה תוכל להוליד. וכמו שאמרו חז"ל (שבת קנו.) אין מזל לישראל, וברש"י דעל ידי תפלה וצדקה וזכות משתנה מזלו לטובה ע"ש. ואשת מנוח ואשת אלקנה נפקדו בכח התפלה, והשונמית נפקדה בכח הצדקה. והגם שהעולם נברא להתנהג בדרכי הטבע, אבל בני ישראל בכחם להעמיד את הטבע ולשדד אותה לטובה. וכמו שמצינו ביהושע שאמר שמש בגבעון דום (יהושע יג-ב). וכמו שפירש הגה"ק בעל קול אריה זצ"ל הכתוב (תהלים א-ב) ובתורתנו יהגה יומם ולילה, שעל ידי כח התורה יוכל להגות ולומר מתי יהיה יום ומתי לילה ע"כ. ועל כן אמר התנא, על שלשה דברים העולם 'עומד', שיכולין להעמיד את העולם שלא תמשיך ללכת בטבעה, והוא על ידי תורה ועבודה (ו זו תפלה) וגמילות חסדים, אלו השלשה דברים יש בכחם לשנות סדרי בראשית, ולשנות המזלות לטובתם של ישראל.

והנה הנהגת העולם בטבע הוא משם י-ה, שבהם נברא העולם, וכמו שנאמר (ישעיה כו-ד) כי ביה ה' צור עולמים (מנחות כט.), ושידוד הטבע הוא משם הוי"ה, שמהוה כל הויות. ולכן ביצחק נאמר ויעתר יצחק להוי"ה, ובחנה נאמר ותתפלל על הוי"ה. ועוד נקדים כי כל תיבה שדורשין אותה נוטריקון, או מאריכין וממשיכין התיבה ההוא, שכל אות נעשה ממנה תיבה, ועל דרך שאמרו (שבת קה.) אנכ"י נוטריקון א"נא נ'פשי כ'תבית י'הבית, שמתיבה אחת נמשכה ארבעה תיבות. ובוה נבוא אל המכוון במה שאמר התנא, 'נגיד שמא', שתמשיך ותאריך תיבת 'שמא' לדורשה בנוטריקון, ש'ונמית מ'נוח א'לקנה, שכל אלו נפקדו חוץ לדרך הטבע, מזה תכיר גודל כח בני ישראל לשדד הטבע, ואבד 'שמייה', שם י-ה, שהוא שם הטבע, אלא כח ישראל להפקד בדבר ישועה ורחמים גם מחוץ לדרך הטבע.

סעודה שלישית

ונראה בהקדם לבאר מזה שנאמר (בהפטורת פרשתנו) באשת מנוח כשנתברכה מהמלאך, ותבא האשה ותאמר לאישה 'לאמור', איש האלקים בא אלי וגו', ויאמר לי הנך הרה וילדת בן וגו' (שופטים יג-ו). וצריך ביאור הכוונה שאמרה לבעלה 'לאמור', למי יאמר ולמה יאמר, ואדרבה דרכן של בני אדם להסתיר זאת משום עינא בישא, ולא מודיעין

כה תברכו את בני ישראל אמור להם וגו' (ו-בג). בילקוט (רמז תשי) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם לכהנים אתה אומר לברכנו, אין אנו צריכים אלא לברכתך, השקיפה ממעון קדשך וברך את עמך (דברים כו-טו), אמר להם הקב"ה, אף על פי שאמרתי לכהנים שיהיו מברכין אתכם, אני עומד ומברך אתכם וכו' ע"כ.

היתה ההבטחה רק ממלאך יש מקום לחוש, אבל זו הבשורה היה הקב"ה בכבודו ובעצמו מבשר בברית בין הבתרים שנאמר והנה דבר ה' אליו וכו', אם כן לא יוכל שום אדם רע להזיק בעין הרע במקום שהקב"ה בעצמו ברכו. וזהו היפלא מה' דבר, כיון שהקב"ה בעצמו הבטיח. ועל דרך זה פירש, רפאנו ה', היינו כשהקב"ה בעצמו שולח הרפואה, ולא על ידי מלאך, אז ונרפא, תהא הרפואה בטוחה, הושיענו ונושע כי תהלתנו אתה ע"כ.

וכמו כן היתה באשת מנוח שנשלח לה מלאך מן השמים לבשר לה שתלד, אמרה לבעלה שאין מן הצורך להסתיר הדבר, שלא יתקלקל הבשורה על ידי הדיבור ועינא בישא של בני אדם, כי ברכת ה' אין ביד אדם למנוע אותה. ותאמר לאישה 'לאמור', הוא יוכל לספר זאת לכל מי שרוצה, ולא יהיה שום נזק, כי איש האלקים בא אלי ובישר לי בשורה זו מן השמים.

ועל דרך זה חששו בני ישראל, שאם ברכתם תהא על ידי הכהנים, בקל יוכל להתבטל הברכה במחשבת ובדיבור בני אדם, ומעינא בישא, ועל כן אמרו להקב"ה, אין אנו צריכים אלא לברכתך, ואז תהיה הברכה שלימה ולא יופגם, ועל זה הבטיחם ה', ושמו את שמי על בני ישראל 'ואני' אברכם, הברכה הוא משלי, והם רק מוסרים זאת בשליחותי, ואין לכם לחוש שיתקלקל הברכות מסיבות שונות.

*

אך יש בזה עוד כוונה, כי הכתוב אומר ברכת ה' היא תעשיר ולא תוסיף עצב עמה (משלי י-בב). ופירשו בו, כי אמרו חז"ל (קה"ר א-לד) מי שיש לו מנה רוצה מאתים, יש לו מאתים רוצה ארבע מאות, כי ה' ברא את האדם בטבעו, שלא יהיה שמח ומסתפק במה שיש לו, אלא ישאוף תמיד לקבל עוד יותר. וכל מה שמתרבה ברכתו, מתגדל שאיפתו לעוד יותר. ובייטב לב (פ' שופטים) כתב טעם הדבר בשם ספר אפיקי יהודה (דרוש י' ע"ג אות י"ג), כי מדה זו יש בה תועלת גדול לעניני רוחניים, שלא יסתפק במה שקנה לעצמו כבר תורה ומצות ויאמר די, אלא ישאוף להרבות חילו עוד, הן בלימודו והן בקיום מצותיה. אך מוטל עליו להשתדל לנצל מדה זו רק לעניני רוחניים ולא לשאיפות גשמיים. ופירש בזה הכתוב (תהלים פו-ד) שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא, שביקש מה' שיסתפק ויהיה שמח בחלקו בעניני גשמיים, שמח נפש עבדך, כי אליך ה', מה שנוגע אליך ה', נפשי אשא, שם אני נושא נפשי להשיג תמיד יותר ויותר, וכיון שיש לי מדה זו לעניני רוחניים, על כן אני צריך לבקש

לאחרים. ונראה על פי מה שכתוב בערוגת הבשם (פ' ברכה) שמעתי ממורי מהר"ם כ"ץ מצעהלים זצ"ל לפרש בברכת כהנים, הא דכתיב (במדבר ו-כג) דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך, על פי מאמר רז"ל (מועד קטן ט:), זיל גביהו דלברכוך וכו', אמרו ליה יהי רצון שתזרע ולא תחצוד וכו', אמר ליה צעורי צעורן, והדר קמפרש כולי מילתא לברכה, עיי"ש. ומבואר בקדמונים שהוצרך להלביש הברכה לשון קללה, כדי להעלים הדבר מפני המקטריגים, דקיימו עלן ככסלא לאוגיא (ברכות ו.). וזה לא שייך אלא בברכה מפי בשר ודם, אבל בברכה שהוא מאתו יתברך שמו אין מן הצורך להעלים הברכה, דבלאו הכי אין שטן ואין פגע רע בכל מקום שהשראת השכינה מצויה. והיינו דאמר, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם, יברכך וגו'. דהיינו שאין מן הצורך להלביש הברכה בלשון הנ"ל, אלא אמור להם בפירוש, יברכך, וטעמא מפרש בתר הכי, משום ושמו את שמי על בני ישראל 'ואני' אברכם, אם כן אין מן הצורך להעלים, אלו דבריו, ודפח"ח.

ומצינו כיוצא בה בשרה אמנו, כאשר באו המלאכים לבשר לה בשורת הבן, ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדוני זקן, ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי, היפלא מה' דבר, למועד אשוב אליך כעת חיה, ולשרה בן (בראשית יח-ב). ולכאורה תקשה איך יתכן שהצדיקת שרה אמנו היתה צוחקת מברכת המלאך שהבטיח לה שתלד. ופירש מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע דכשהצדיק מברך לאיזה איש, צריך להשגיח שלא יעמוד שם בשעת הברכה אדם רע, פן יזיק בעין הרע הרבים ח"ו, זולת כשהברכה באה מהקב"ה ולא על ידי שליח, אז אין שום בן אדם יכול להזיק. וכאן כשנאמר לאברהם הבשורה, והנה בן לשרה אשתך, נאמר, ושרה שומעת פתח האוהל, והוא אחריו, ופירש התרגום יונתן, וישמעאל קאי בתריה וציית מה דאמר מלאכא, ועל ידי זה היתה שרה אמנו יראה, כיון שישמעאל עומד אחורי הפתח ושומע מה שהמלאך מבשר בבשורת בן, פן ח"ו יתן עין הרע ולא תתקיים ההבטחה, על כן נאמר ותצחק שרה בקרבה, דהיינו בקרבה היתה שמחה מאד, כי היתה מאמנת מה שהיה המלאך מבשר לה, אך לאמר, בפיה היתה אומרת, אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדוני זקן, וזאת אמרה אך לפני פני ישמעאל, כדי שלא יתן עין הרע, על כן אמרה אחרי בלתי וכו', כדי שיהא נראה לישמעאל שאינה מאמנת.

ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה וכו', שלא היה לה לחוש מפני ישמעאל כלל, כי בשלמא אילו

שבעיני גשמיים שמח נפש עבדך, כי להיות שהם שני הפכים אני מבקש עזר וסעד ע"ש.

(שם) דזהו רק באומות העולם, אבל אין מזל לישראל, שיכולים להפכם לטובה על ידי זכות, ואם כן שפיר יש תועלת שיוכל כל אחד ואחד להתברך ממה שהכהנים מברכים את ישראל.

אך כל זה הוא בעשירות שבא להאדם ממזלו, או מברכת בני אדם, יש בכל ברכה גם עצב, שהרי זה מחסר ממנו מנוחת נפשו, כי מתחיל להשתוקק להגיע לעוד יותר. לא כן היא כאשר זה בא לו בברכה מאת ה', הרי זה ברכה שלימה, שהעשירות בא יחד עם מדת ההסתפקות, וברכת ה' היא תעשיר, ולא תוסיף עצב עמה ע"כ.

והנה אמרו שם מנין שאין מזל לישראל שנאמר (בראשית טו-ה) ויוצא אותו החוצה, אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, בן ביתי יורש אותי, אמר לו לאו, כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו רבוננו של עולם נסתכלתי באיצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה צא מאיצטגנינות שלך והיינו דכתיב ויוצא אותו החוצה חוץ מאיצטגנינותו], שאין מזל לישראל, מאי דעתך, דקאי צדק [שהוא מזל שלך] במערב [שהוא מקום מצונן, ואין ראוי להוליד], מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח [שהוא מקום חום], והיינו דכתיב (ישעיה מא-ב) מי העיר ממזרח צדק [הקב"ה קראו להביא למזרח] יקראהו לרגלו [בשבילן] ע"כ. וכיון שיסודתן של הכלל ישראל הוא מאברהם אבינו שאינו מוליד ממזלו, הרי עצם הווייתן של ישראל הוא משינוי המזל, ולכן אין מזל לישראל זרע אברהם. וזהו שאמרו מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, שיוכלו להתברך מהכהנים, ולהשתנות מזלם לטוב. ועל זה אמר מאברהם, שהוציא אותו הקב"ה חוצה מאצטגנינות שלו, ואמר לו אז, שלא רק את אברהם הוציא מהמזל, אלא 'כה' יהיה זרעך אחרך, על כן 'כה' תברכו את בני ישראל אמור להם.

וזהו הכוונה בברכת ה', אם בחוקתי תלכו וגו', ואכלתם לחמכם לשובע וגו', ונתתי שלום בארץ (ויקרא כו-א), וברש"י שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר (ישעיה מה-ז) עושה שלום ובורא את הכל (תוי"כ) ע"כ. והיינו כי העשירות הרי מביאה עמה שתחסר לו מנוחת הנפש, ואין שלום בעצמיו מפני שאיפותיו שמתרבים לו. ועל כן בסיום הברכות אמר ונתתי שלום בארץ, שיהיה לו גם שלום בנפשו, להיות שמח בחלקו.

ולכן חששו ישראל שאם הברכה תבוא להם על ידי ברכת בשר ודם, כהנים עם קדושיך, הרי כאשר יקויים יברכך ה' בממון, יחסר להם מנוחת נפשם, שישתוקקו להיות להם עוד יותר. ועל כן לברכותיך אנו צריכים, שברכת ה' תעשיר ולא תוסיף עצב עמה. על כן אמר להם ה' שאין צריכין לחשוש, וישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, שבסיום כל הברכות יתברכו גם כן במדת ההסתפקות להיות שמח בחלקם. כי ברכה זו אינה ברכת בשר ודם, אלא ושמנו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, אני הוא המברך, ולא תוסיף עצב עמה.

ולשמחת חתן וכלה יש להוסיף, דזהו סיום הברכה, ושמנו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו-כז), כי אמרו חז"ל (סוטה יז) דרש רבי עקיבא איש ואשה שזכו [ללכת בדרך ישרה] שכינה ביניהן [שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"י באשה], לא זכו, אש אוכלתן [שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש] ע"כ. וזהו עבודת הכהנים, אשר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, להשפיע על בתי בני ישראל שיזכו להשראת השכינה ביניהם, וישאר שם י-ה שניתן בשמותם, ולא יסתלקו משם להיות לא זכו שאש אוכלתן. וזהו שאמר להכהנים, ושמנו את שמי על בני ישראל דייקא, שבתוך האיש ואשה ישימו את שמי בקרבם, יו"ד באיש וה"א באשה, אז אני אברכם, כי במקום השראת השכינה, שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם.

ואיתא במדרש (ב"ר מג-ח) מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה אמר מאברהם, שנאמר כה יהיה זרעך (בראשית טו-ה) ע"כ. ונראה הכוונה כי באמת האדם מושפע לפי מזל שעה או יום שנולד בו, אם יהיה עשיר או עני, חכם או טיפש וכו', וכמו שאמרו חז"ל (שבת קנז). ואם כן מה יועיל להאדם ברכת כהנים, יברכך ה' בממון ובבנים, הלא הכל תלוי במזל שנולד בו. אך אמרו

*

*

נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' שמואל דוד פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' יונה זינגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' אשר כהנא הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' ישראל באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' יוסף קליין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' יוסף בנציון שווארץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מזה"ר ר' עקיבא יוסף פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב
--	--	---	---	---	--	--